

CURENTE ECONOMICE IN ROMANIA

Si in Romania formarea stiintei economice a fost un proces complex, ale carui inceputuri se plaseaza in gandirea economica afirmata prin pravile, hrisoave si cronici, in care erau cuprinse importante referiri la viata economica.

O prima reactie in domeniul culturii spirituale a reprezentat-o umanismul; in al sau "Compendium juris civilis" Joan Honterus a formulat idei teoretice si orientari practice impotriva dreptului feudal. Idei mercantiliste si in general economice se gasesc in opera marelui invatat moldovean Dimitrie Cantemir, care, indeosebi in lucrarea "Descrierea Moldovei" a abordat mai multe probleme economice importante intre care: importanta si rolul schimbului si comerului, necesitatea cresterii potentialului financiar al tarii si asigurarii unei balante comerciale active.

In prima perioada a epocii moderne s-a intensificat procesul de dezvoltare a economiei de schimb. In mod corespunzator s-a dezvoltat si gandirea economica cu contributi notabile inscriindu-se mai intai D.Fotino, D. Golescu-Arapila, I. Ionescu de la Brad, S. Baritiu, Enric Winteshalder s.a. Prin ideile multora dintre acestia au fost fundamentate programele revolutiei de la 1848 in Tarile Romane, pe primul plan fiind desfiintarea iobagiei, eliberarea si impropietarirea taranilor, iar mai tarziu problema dezvoltarii industriei si in general a economiei nationale.

Principalele curente de gandire economica din Tarile Romane in deceniile de la mijlocul secolului XIX (1821- 1859) au fost legate de interesele celor doua clase sociale principale ale feudalismului intrat in criza, ca si ale celor doua clase intrate in proces de constituire din economia moderna de piata. Putem distinge in Tarile Romane 4 curente principale de gandire economica, si anume:

a)Gandirea economica a marii boierimi care participa la guvernarea politica a a Tarilor Romane si care ar fi dorit perpetuarea privilegiilor ei;

b)Gandirea economica democratica si revolutionara, care sustinea idei economice mai radicale si era mai aproape de interesele taranirii asuprite de feudalism, fiind reprezentata de catre: Nicolae Balcescu, Avram Iancu, Eftimie Murgu, Alecu Ruso, Cezar Boliac, I. Ionescu de la Brad;

c)gandirea economica socialist-utopica, reprezentata in special de Teodor Diamant, care aducea in discutie o parte din problematica socialistilor utopici francezi privind situatia si suferinta muncitorilor salariati, incercand sa adapteze aceste idei problemelor din Tarile Romane legate de trecerea de la feudalism la capitalism.

d)gandirea economica liberala, care exprima interesele burgheziei comerciale si industriale si care impartasea majoritatea obiectivelor sustinute de ganditorii democrati. Cei mai cunoscuti reprezentanti au fost: M.Kogalniceanu, Al.I.Cuza, G. Baritiu, I.C.Bratiuanu, C.A.Rosetti, D.P.Martian.

Dionisie Pop Martian (1825-1865) este considerat a fi initiatorul scolii economice protectioniste si al unui curent de gandire favorabil dezvoltarii industriei in tara noastra. In "Economia sociala" si "Analele statistice", D.P. Martian a pus bazele

"doctrinei intereselor materiale ale societatii romanesti", in activitatea sa conducandu-se, asa cum avea sa sublinieze el, dupa un principiu cardinal : emanciparea economica a natiunii. El considera ca pentru aceasta este esentiala dezvoltarea industriei si agriculturii, realizate pe baza unei politici economice corespunzatoare, ridicandu-se impotriva liberschimbismului, care dupa el, dezarma economia nationala in fata concurentei straine.

Geroge Baritiu (1812-1893), publicist si om politic, a fost totodata si unul dintre cei mai de seama eonomisti transilvaneni. In "Gazeta de Transilvania" si "Foaia pentru minte, inima si literatura" pe care le-a organizat si publicat incepand din 1838, precum si in lucrarea sa in 3 volume "Parti alese din istoria Transilvaniei spre 200 de ani in urma", el a promovat idei, teorii si cunostinte economice nationale, subliniind ca "stiinta economiei nationale" trebuie "tinuta in mare onoare intrucat stiinta economica bine cunoscuta si aplicata, contribuie la sporirea avutiei nationale" .

Asa cum se mentioneaza in literatura noastra economica , G.Baritiu s-a inspirat din lucrarile unor economisti straini ca Fr.Quensnay, Adam Smith, Friederich List, A.Müller, J.B.Say, pe care ii numea "cei mai renumiti economisti straini ai Europei", precum si din ideile lui D.P.Martian, I.Ghica, M.Kogalniceanu, P.S.Aurelian, A.D.Xenopol.

Unirea Moldovei si Munteniei de la 1859, infaptuirea reformei agrare la 1864 si cucerirea independentei de stat (1877), au jucat un rol esential in dezvoltarea economico-sociala a Romaniei. In noile conditii in fata tarii s-au ridicat numeroase probleme in legatura cu caile si modalitatile de realizare a progresului economico-social. Ele s-au reflectat si in principalele curente de gandire economica ale timpului, in cadrul carora s-au formulat teorii si orientari diferite.

Ganditorii care s-au preocupat de problemele economice s-au grupat in urmatoarele curente de gandire economica: liberal, conservator si socialist, insotite de unele grupari de mai mica amploare asa cum au fost radicalismul, poporanismul si taranismul.

a)curentul liberal era reprezentat in aceasta perioada indeosebi prin Ion Ghica, Enric Winterhalder, G.Baritiu, Ion Ionescu de la Brad. Trebuie mentionat ,insa ca au existat si deosebiri in cadrul acestui curent, unii dintre economistii liberalisti considerand ca specificul dezvoltarii economice a tarii trebuie sa-l constituie dezvoltarea agriculturii, altii, preconizand dezvoltarea industriei.

b)curentul conservator reprezenta interesele mosierimii, opta pentru structura traditionala a economiei romanesti, adica pentru preponderenta agriculturii. Din acest curent de gandire au facut parte: B.Catargiu, N.Sutu, Ion Strat, P.P.Carp, etc

c)curentul socialist a reprezentat interesele muncitorilor salariati de la orase si sate. El a evoluat de la socialismul utopic premarxist la gandirea marxista si s-a dezvoltat mai ales dupa cucerirea independentei de stat a Romaniei.Din acest curent au facut parte ganditori ca: Ion si Gheorghe Nadejde, Al.Ionescu, C.Dobrogeanu-Gherea, Alecu Constantinescu s.a.

d)taranismul, promovat de C.Dobrescu- Arges si Vasile Kogalniceanu, precum si poporanismul initiat de C.Stere au exprimat dezacordul acestor ganditori fata de politica liberalilor in ce priveste taranimea.

Potrivit sustinerilor lui N.Sutu, "cresterea bogatiei publice constituie baza oricarui progres, iar stiinta economiei politice constituie teoria sa ", mijlocul cel mai important pentru progres fiind acela "de a lasa sa actioneze natura lucrurilor".

In prelegerile de economie politica sustinute la Academia Mihaileana , Ion Ghica definea stiinta economica in felul urmatoar : "aceasta stiinta ni se pare ca pana acum sta in doua principii: 1.ca fiecare natie sa produca obiectele la care are mai multa inlesnire locala si sa le schimbe cu ale celorlalte si 2. a lasa sa treaca slobod o materie de la un loc la altul".

Enric Winterhalder a militat pentru imbunatatirea liberalismului economic cu dezvoltarea complexa a economiei in care industria sa ocupe un loc important, formuland in acest sens, o interesanta idee teoretica privitoare la "studiile dezvoltarii". "Orice natie -scria el- are sa treaca prin mai multe faze economice. Din starea primitiva, din viata salbatica de vanator in aceea a pastoritului. Iata intaiul pas al civilizatiunii. Dupa aceasta vine treptat agricultura, o stare mixta agricola si manufacturii si in sfarsit, coexistenta agriculturii, a industriei manufacturale si a comertului ". O asemenea industrie trebuie dezvoltata insa in conditiile libertatii schimbului cu alte tari si fara sprijin artificial.

Ion Strat, in schimb, in al sau "Tratat de economie politica ", nu este numai sustinatorul liberalismului economic, ci si unul dintre fondatorii teoriei dupa care Romania trebuia sa ramana tara agrara .

Ideile formulate de D.P.Martian, cu privire la necesitatea protejarii industriei nationale au fost preluate si dezvoltate de numerosi economisti, in ultimele 3 decenii si jumătate ale secolului XIX, formandu-se un puternic curent de gandire in acest domeniu, care cuprindea pe M.Kogalniceanu, D.P.Hasdeu, I.Baicoianu si mai ales pe Petru S.Aurelian si A.D.Xenopol, considerati ca sefi ai acestei scoli de gandire economica.

Principalele coordonate ale doctrinei si curentului protectionismului in Romania au fost urmatoarele: dezvoltarea economica sta la baza propasirii tarii; pentru aceasta fortele productive ale natiunii trebuie sa se dezvolte armonios in cadrul intregii tari; acest proces nu este posibil fara o industrie autohtona moderna; intrucat in conditiile liberschimbismului este puternica concurenta din partea tarilor dezvoltate, pentru dezvoltarea industriei proprii este necesar protectionismul intern si extern; obstacolele dezvoltate, in interior, erau legate mai ales de nerezolvarea problemei agrare, iar in exterior de dependenta politica si economica de unele tari straine etc.

George Baritiu afirma ca in epoca moderna fara bogatie nationala sporita, "nu poate fi vorba de realitate".

Petru S.Aurelian dupa revenirea sa din Franta, unde si-a facut studiile in agronomie, a desfasurat timp de o jumătate de secol o prodigioasa activitate ca om de stiinta (a fost membru si presedinte al Academiei Romane) profesor si director la Scoala Centrala de Agricultura si om politic(ministru si prim-ministru in mai multe guverne liberale). Ca om publicist a infiintat si a condus publicatii periodice de specialitate. In aceste lucrari a abordat probleme cardinale ale dezvoltarii Romaniei intre care rolul dezvoltarii industriei, importanta reformei agrare, raportul dintre cerintele economiei si politica economica, necesitatea si caile obtinerii independentei economice, iar prin manuale a realizat o popularizare si propagare a cunostintelor stiintifice de economie.

Incheierea conventiei cu Austro-Ungaria pe principii liberaliste l-a determinat pe Petru S. Aurelian sa-si angajeze teoria economica in luptele politice, luand altitudine critica fata de liberalismul economic. Raspunzand invinuirilor care i s-au adus, in tara si peste hotare, P.S.Aurelian a aratat: "Mi s-a imputat deseori ca am spirit ingust, ca sunt un sovunist care doresc izolarea Romaniei. Vorbe si nimic mai mult. N-am cerut niciodata decat o politica economica capabila sa protejeze industria noastra si sa provoace

infiintarea acelor industrii care pot inflorii in tara noastra... Am cerut si cer, cu staruinta ce o da o convingere serioasa, regimul protector pentru industria noastra, un regim care sa asigure echilibrarea fortelor de lupta intre producatorii romani si straini".

Petru S.Aurelian, ca si alti sustinatori ai ideilor sale vedea consolidarea economiei nationale nu in opozitie cu interesele altor tari ci prin armonizarea intereselor.

Alexandru D.Xenopol (1847-1920), istoric si filozof al istoriei, sociolog si jurist, a fost totodata si unul dintre cei mai de seama reprezentanti si promotori ai gandirii economice in secolul trecut.

Inca de cand era la studii la Berlin, unde a studiat istoria, dreptul si economia, el a fost atras nu de ideile liberalismului economic, larg propovaduite, in epoca , ci de teoriile protectionismului industrial, fiind mult influentat indeosebi de Charles Carcy si Friederich List, iar in tara, mai ales de ideile lui D.P.Martian.

El a abordat probleme de baza ale economiei romanesti din acea perioada. In legatura cu problema de gandire economica pe care o analizeaza A.D.Xenopol scria: "In economia unui stat pot fi aplicate doua sisteme de productie a bogatiilor. Acela, in care statul se amesteca cat se poate de putin si pentru a zice altfel, sta in afara de jocul puterilor economice, si acela in care statul ia asupra sa conducerea suprema a intereselor economice ale poporului nu ca producator, ci ca indreptar si privilegietor...Principiul intai este pus in aplicare de statele cele mai civilizate, acelea a caror agricultura, industrie, comert sunt in cea mai mare inflorire ... Stiind bine ca preponderenta lor economica va tine atata timp cat celelalte popoare vor fi inapoiate in producerea bogatiilor, ele cauta a raspandi niste principii poate profitabile starii lor actuale, dar ucigatoare pentru orice popor ce nu este in stare sa concureze cu dansele... Aceste principii sunt neamestecul statului in jocul puterilor producatoare, principiul cunoscut: laissez faire, laissez passer. Marea majoritate a scrierilor economice ale timpului nostru sunt din scoala asa-numita a liberului schimb, si cand se iveste cate o lucrare care cauta sa combata asemenea tarii...atunci ele sunt atacate cu o asa inversunare, incat bine ca nu interesul stiintific le combate, ci acel economic ".

Constantin Dobrogeanu-Gherea (1855-1920) a consacrat o parte din activitatea sa analizei, de pe pozitii socialiste, a problemelor cu care era confruntata tara noastra, subliniind necesitatea dezvoltarii economiei ; ca temelie a progresului social, viitorul ei fiind indisolubil legat de dezvoltarea marii industrii. Dupa reprezentantii acestui curent de gandire politicile economice liberschimbiste sau protectioniste trebuiau apreciate dupa continutul si rezultatele lor din fiecare perioada data. In ceea ce priveste structurile economico-sociale, in lucrarea sa "Neoiobagia" care a fundamentat teoria cu acelasi nume (teoria neoiobagiei) , Gherea demonstra necesitatea unor restructurari prin care sa se desfiinteze starea hibrida a neoiobagiei, care frana progresul economico-social.

Dupa desavarsirea formarii statului national unitar roman, gandirea economica in Romania a fost pusa in fata unor probleme complexe si majore ale dezvoltarii, in legatura cu care s-au desfasurat ample dezbateri teoretice si s-au formulat teorii si conceptii diferite. Principalele teme de dezbateri au cuprins: rolul si modalitatile de infaptuire a reformei agrare de dupa primul razboi mondial; pozitia fata de capitalul strain si rolul acestuia, geneza, natura si structura economiei romanesti, rolul statului s.a.

Generatiile mai tinere de liberali din perioada interbelica au ajuns la concluzia ca doctrina economica liberala trebuie sa tina pasul cu noile evenimente si au propus

unele modificari pentru acele principii ale liberalismului care au devenit prea rigide sau care s-au dovedit depasite.

Principalele inovatii propuse de acesti ganditori pentru revigorarea doctrinei economice liberale se refera la accentuarea rolului statului in sprijinirea procesului de industrializare a tarii si luarea in considerare a unor probleme sociale care au aparut ca urmare a efectelor negative ale economiei contemporane de piata (somaj, inegalitati in venituri, etc)

Imbogatita cu aceste inovatii, doctrina economica liberala a fost numita neoliberalism si reprezentata de : Mihail Manoilescu si Stefan Zeletin.

Doctrina taranista de la sfarsitul secolului al XIX-lea a fost reprezentata de C.Dobrogescu-Arges, Vsile Kogalniceanu si C.Stere.

Principalul ideolog al P.N.T. si deci al doctrinei taraniste a fost Virgil Madgearu (1887-1940), care a sintetizat componentele definitorii ale acesteia in prelegerea "Doctrina Taraneasca" si in brosură "Taranismul".

Din acest curent de gandire au mai facut parte alaturi de V.Madgearu, I.Mihalache, I.Maniu si ganditorii Ion Raducanu, G.Zane, Gr.Mladenatz, Victor Slavescu.

Elementul definitoriu al taranismului ca doctrina si curent de gandire economica era sprijinirea pe taranime, considerata ca o clasa omogena, si apararea proprietatii private mici si mijlocii.

Dupa un inceput promitator, la granita dintre secolele XIX si XX, gandirea economica socialista a avut o evolutie contradictorie, ea s-a dezvoltat mai ales in largime, dar puterea ei de convingere si impactul ei practic au fost extrem de scazute datorita contradictiilor interne.

Gandirea socialista a oscilat intre comunisti si social-democrati in speranta ca ar putea salva unitatea de munca a muncitorilor.

Elementul comun al tuturor acestor curente ideologice este ideea marxista a luptei de clasa. Toate erau preocupate de emanciparea sociala a muncitorilor salariati prin faurirea unei societati mai bune decat cea existenta, pentru toti oamenii inclusiv muncitorii salariati.